

**Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки
Факультет психології та соціології
Кафедра педагогічної та вікової психології**

Ігор Мудрак

ВІКТИМОЛОГІЯ ТА ПЕНІТЕНЦІАРНА ПСИХОЛОГІЯ

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ**

Луцьк 2018

УДК 343.988(072)+343.811:159.9(072)

М - 89

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 2 від 17. 10. 2018 р.)

Рецензенти:

Гошовська Д.Т., кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогічної та вікової психології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Савчук Н.А., кандидат психологічних наук, доцент кафедри освітніх педагогічних технологій Академії рекреаційних технологій і права

Мудрак І.А.

М – 89 Віктимологія та пенітенціарна психологія: методичні рекомендації до самостійної роботи / Ігор Аркадійович Мудрак. – Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2018. - 17 с.

У методичних рекомендаціях представлені завдання для самостійної роботи з навчального курсу «Віктимологія та пенітенціарна психологія» для студентів освітнього ступеня «магістр» денної та заочної форм навчання спеціальності «Психологія».

УДК 343.988(072)+343.811:159.9(072)

© Мудрак І.А., 2018

© Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2018

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Завдання для самостійної роботи:.....	5
1. Загальна характеристика віктимології	
2. Види та структура віктимності	
3. Предмет, завдання та місце пенітенціарної психології в системі психологічних наук	
4. Принципи та закономірності пенітенціарної психології	
5. Методи пенітенціарної психології	
6. Поняття про особистість та методика вивчення особистості засудженого	
7. Особливості мікросередовища засуджених	
8. Психологічні особливості персоналу ДКВС	
Питання підготовки до підсумкового контролю.....	11
Рекомендована література.....	13

ВСТУП

Реформування кримінально-виконавчої системи вимагає від працівників Державної кримінально-виконавчої служби високої професійної культури, широкого обсягу знань, вмінь та навичок. Гуманізація пенітенціарної системи, її спрямованість на завдання ресоціалізації засуджених зумовлює необхідність врахування в процесі виконання покарань психологічних знань та формування вмінь їх ефективного використання, збільшення психологічної культури поведінки як у спілкуванні з засудженими, так і серед персоналу ДКВС.

При оволодінні змістом навчальної дисципліни студенти повинні набути вмінь вирішувати психологічні проблеми й завдання та оволодіти головними компетенціями для забезпечення ефективної професійної діяльності:

- уявлення про структуру пенітенціарної психології, її предмет і місце у загальній структурі психолого-педагогічних дисциплін;
- використання знань психологічної теорії та практики відповідно до певної сфери своєї професійної діяльності;
- застосування основних психологічних особливостей діяльності та спілкування та їх специфіки в умовах установи виконання покарань;
- застосування набутих знань для розв'язання конфліктів та проблемних завдань психолого-педагогічного змісту у вигляді реальних та спеціально змодельованих ситуацій;
- використання психологічних технологій, методів та форм вивчення та впливу на особистість та групу;
- характеристики та специфіки психологічних компонентів процесу виконання покарань;
- психологічних особливостей діяльності працівників ДКВС;
- надання рекомендацій щодо підвищення ефективності виховання та навчання, службової діяльності.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1. Загальна характеристика віктимології

1. Історія розвитку віктимології.
2. Сучасний стан та перспективи розвитку віктимології.
3. Методологічні основи науки віктимології.
4. Методи опрацювання віктимологічної інформації.
5. Методика та техніка віктимологічних досліджень.

Підготувати виступ-презентацію на теми:

Виникнення віктимології в Україні та за кордоном.

Завдання і практичне значення віктимології.

Тема 2. Види та структура віктимності

1. Віктимність та злочинність.
2. Поняття механізму віктимної поведінки.
3. Віктимологічна складова механізму злочинної поведінки
4. Основи віктимологічної профілактики злочинів

Підготувати виступ-презентацію на теми:

Сучасний стан віктимізації в Україні.

Віктимологічна профілактика окремих видів злочинів.

Тема 3. Предмет, завдання та місце пенітенціарної психології в системі психологічних наук

1. Передумови розвитку пенітенціарної психології в античні часи та середньовіччя.
2. Основні підходи до визначення покарання в XIX столітті.
3. Внесок вітчизняних та зарубіжних вчених в розвиток пенітенціарної психології.
4. Пенсільванська система утримання в'язнів.
5. Розвиток пенітенціарної психології.
6. Пенітенціарна психологія на сучасному етапі розвитку держави.

Підготувати виступ-презентацію на теми:

Зв'язок пенітенціарної психології з іншими галузями наук.

Скласти словник основних категорій пенітенціарної психології.

Тема 4. Принципи та закономірності пенітенціарної психології

1. Характеристика загально-методологічних принципів пенітенціарної психології.
2. Характеристика специфічних принципів пенітенціарної психології.
3. Принцип опори на позитивне: умови використання.
4. Принцип поєднання довіри та вимогливості.
5. Принцип законності в практичній діяльності.
6. Характеристика закономірностей пенітенціарної психології.

7. Використання принципів пенітенціарної психології в практичній діяльності.

8. Вплив закономірностей пенітенціарної психології на ефективність організації діяльності кримінально-виконавчої системи.

Підготувати виступ-презентацію на теми:

Принципи пенітенціарної психології.

Характеристика принципів вивчення особистості, групи (колективу) засуджених.

Закономірності пенітенціарної психології.

Тема 5. Методи пенітенціарної психології

1. Характеристика методів науково-теоретичних досліджень.

2. Характеристика методів діагностики та впливу.

3. Особливості використання спостереження.

4. Експеримент як метод психологічної діагностики.

5. Умови використання методу узагальнення незалежних характеристик в умовах пенітенціарного закладу.

Підготувати виступ-презентацію на теми:

Методи пенітенціарної психології.

Характеристика організаційних методів психологічних досліджень в УВП.

Характеристика практичних методів психологічних досліджень в УВП.

Алгоритм використання методів вивчення особистості засуджених.

Тема 6. Поняття про особистість та методика вивчення особистості засудженого

1. Поняття про особистість засудженого.
2. Спрямованість особистості засудженого.
3. Принцип об'єктивності у вивченні особистості засудженого.
4. Особливості методу узагальнення незалежних характеристик в процесі вивчення особистості засудженого.
5. Особливості методу спостереження в процесі вивчення особистості засудженого.
6. Особливості методу експерименту в процесі вивчення особистості засудженого.
7. Аналіз продуктів діяльності в процесі вивчення особистості засудженого.
8. Особливості проведення індивідуальної бесіди в процесі вивчення особистості засудженого.

Підготувати виступ-презентацію на теми:

Психічні стани та процеси засуджених.

Класифікація засуджених за спрямованістю особистості.

Вивчення особистості засудженого на предмет вияву суїцидальної поведінки.

Психологічні особливості засуджених.

Психологічні особливості засуджених жінок.

Психологічні особливості неповнолітніх засуджених.

Психологічні особливості засуджених до довічного позбавлення волі.

Психологічні особливості засуджених похилого віку.

Тема 7. Особливості мікросередовища засуджених

1. Психологічні особливості малої неформальної групи засуджених з позитивною спрямованістю.

2. Психологічні особливості малої неформальної з негативною спрямованістю.

3. Психологічні особливості малої неформальної групи з пристосовницькою спрямованістю.

4. Напрямки соціально-виховної роботи начальника відділення в МНГ.

5. Роль лідера у формуванні мікросередовища засуджених.

6. Поняття «стратифікація» в місцях позбавлення волі.

7. Особливості субкультур засуджених в місцях позбавлення волі.

Підготувати виступ-презентацію на теми:

Класифікація засуджених за силою особистісних властивостей і спрямованістю соціальних установок.

Шляхи профілактики девіантної поведінки в засуджених.

Динаміка розвитку конфліктів в середовищі засуджених.

Тема 8. Психологічні особливості персоналу Державної кримінально-виконавчої служби

1. Особливості діяльності працівників ДКВС.
2. Особистісні та професійні якості працівника ДКВС.
3. Психологічні особливості колективу працівників ДКВС.
4. Фактори підвищення ефективності діяльності колективу працівників ДКВС.
6. Вимоги до особистості працівника ДКВС.

Підготувати виступ-презентацію на теми:

Професіограма працівника ДКВС (спеціалізація) за методом В.Л. Васильєва.

Динаміка конфліктів в середовищі працівників ДКВС.

Кризові психічні стани особистості працівника ДКВС.

Напрямки профілактики професійної деформації.

ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОГО КОНТРОЛЮ

1. Питання розвитку і завдань віктимології.
2. Питання класифікації потерпілих.
3. Віктимологічні профілактики злочинів.
4. Питання віктимологічної профілактики.
5. Види та структура віктимності.
6. Пенітенціарна психологія як наука.
7. Основні етапи історії розвитку пенітенціарної психології.
8. Основні категорії пенітенціарної психології.
9. Принципи пенітенціарної психології.
10. Характеристика основних закономірностей пенітенціарної психології.
11. Класифікація методів пенітенціарної психології.
12. Поняття та ознаки особистості засудженого.
13. Характеристика біопсихічних властивостей особистості.
14. Характеристика психічних процесів особистості засудженого.
15. Характеристика спрямованості особистості засудженого.
16. Принципи вивчення особистості правопорушника.
17. Основні методи вивчення особистості правопорушника.
18. Характеристика основних позитивних психічних станів особистості засуджених.
19. Характеристика негативних психічних станів особистості засуджених.
20. Особливості емоційно-вольової сфери засудженого.
21. Поняття «норми» і «відхилення».
22. Детермінанти девіантної поведінки засуджених.
23. Види девіантної поведінки засуджених.
24. Шляхи профілактики девіантної поведінки засуджених.
25. Поняття суїцидальної поведінки в місцях позбавлення волі.
26. Основна типологія суїцидальної поведінки.
27. Фактори суїцидального ризику.

28. Причини виникнення суїцидальної поведінки в місцях позбавлення волі.
29. Діагностика суїцидальної поведінки в місцях позбавлення волі.
30. Шляхи профілактики суїцидальної поведінки в місцях позбавлення волі.
31. Поняття групи та колективу в середовищі засуджених.
32. Психологічні особливості мікросередовища засуджених.
33. Ознаки та особливості малих неформальних груп.
34. Роль лідера у формуванні мікросередовища засуджених.
35. Особливості субкультури засуджених в місцях позбавлення волі.
36. Профілактика поширення субкультури в місцях позбавлення волі.
37. Поняття про конфлікт в середовищі засуджених. Типи конфліктів.
38. Особливості профілактики та розв'язання конфліктів в середовищі засуджених.
39. Вимоги диференційованого підходу до засуджених.
40. Характеристика осіб з позитивною спрямованістю.
41. Характеристика осіб з негативною спрямованістю.
42. Характеристика осіб з пристосовницькою спрямованістю.
43. Психологічні особливості неповнолітніх засуджених.
44. Психологічні особливості засуджених жінок.
45. Головні морально-психологічні вимоги до працівника ДКВС.
46. Завдання психологічної підготовки працівників ДКВС.
47. Поняття та функції колективу працівників ДКВС.
48. Особистість працівника КВС та колектив. Форми взаємодії.
49. Назвіть основні якості лідера колективу працівників КВС.
50. Фактори підвищення ефективності діяльності працівників ДКВС.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Авдеев В.В. Психологические основы повышения эффективности деятельности работников органов внутренних дел в экстремальных ситуациях / Авдеев В.В. – М.: РИО МВД, 1988.
2. Александров Д.О. Психологічне забезпечення оперативно-службової діяльності працівників міліції. Психологічне забезпечення переговорної діяльності / Александров Д.О., Кондратьев Я.Ю. – К.: НАВСУ, 2003.
3. Александров Д.О. Психологічне забезпечення оперативно-службової діяльності працівників ОВС (професійно-психологічна підготовка працівників оперативних підрозділів) / Александров Д.О., Юхновець Г.О., Казміренко Л.І. та ін. – К., 2002.
4. Будякова Т.П. Примирення з "особливим" потерпілим (віктимологічні аспекти) / Будякова Т.П. // Відомості Верховної Ради, 2006. - № 4 - С.11-18
5. Водолазский Б.Ф. Психологические особенности личности осужденного: Учеб. пособие / Водолазский Б.Ф. - Омск, 1982.- 32с.
6. Глоточкин А.Д. Исправительно-трудовая психология / Глоточкин А.Д., Пирожков В.Ф. – М., 1990
7. Гошовський Я. Ресоціалізація депривованої особистості / Гошовський Я. – Дрогобич: Коло, 2008. – 479с.
8. Єрмакова Л.А. Жертви шахрайства: віктимологічні профілактика / Єрмакова Л.А. // Громадянин і право, 2006. - № 7 - С.10-16
9. Зотов А.Т. Проблемы диагностики и организации воспитательного процесса с несовершеннолетними, осужденными за повторные преступления: Учеб. пособие. / Зотов А.Т. - Домодедово: ВИПК МВД СССР, 1991.
10. Індивідуальний практикум з навчальної дисципліни "Психологія суїцидальної поведінки" / МВС України. КІВС; Укл. В.В. Сулицький.- К., 2001.- 35с.

11. Ірхін Ю. Б. Психопрофілактична робота з персоналом органів внутрішніх справ. Навчальний посібник / Ірхін Ю. Б. – К.: РВЦ НАВСУ, Київський юридичний інститут, 2005. – 148 с.
12. Ішмуратов А.Т. Конфлікт і згода: основи когнітивної теорії конфліктів: Навч. посіб. / Ішмуратов А.Т. – К.: Наук. Думка, 1996.
13. Китаєв-Смык Л. А. Психология стресса / Китаєв-Смык Л. А. – М.: Наука, 1983. – 368 с.
14. Коновалова В. Е. Основы юридической психологии: учебник / В. Е. Коновалова, В. Ю. Шепитько. – Харьков: Одиссей, 2005. – 352 с.
15. Коновалова В. О. Юридична психологія : підручник / В. О. Коновалова, В. Ю. Шепитько. – Харків: Право, 2008. – 240 с.
16. Коновалова В.О. Юридична психологія / Коновалова В.О., Шепитько В.Ю. Підручник. К. – 2004.
17. Конфліктологія: Підручник / за ред. Л.І. Герасіної, М.І. Панова. – Х.: Право, 2002.
18. Кримінально-виконавче право України: Підручник / О.М. Джужа, І.Г. Богатирьов, О.Г. Колб, В.В. Василевич та ін.; За заг. ред. докт. юрид. наук, проф. О.М. Джужи. – К.: Атіка, 2010. – 752 с.
19. Лопатіна Т.М. Віктимологічна профілактика комп'ютерних злочинів / Лопатіна Т.М. // Відомості Верховної Ради, 2006. - № 4 - С.11-16.
20. Максименко К. С. Переживання негативних психічних станів особистістю: Метод. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / К. С. Максименко. – К.: КММ, 2011, - 184 с.
21. Медведєв В.С. Професійна деформація співробітників пенітерціарних установ: Навч. посібник / Медведєв В.С. - К., 1996.- 80 с.
22. Медведєв В.С. Кримінальна психологія: Підручник / Медведєв В.С. – К.: Атіка, 2004.

23. Медведєв В.С. Шляхи попередження та подолання професійної деформації працівників УВП / Медведєв В.С. // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. Щорічний бюлетень Київського інституту внутрішніх справ. – 1996. – №1.
24. Морозов О.М. Агресивні засуджені: монографія / Морозов О.М., Морозова Т.Р. – К.: МП Леся, 2000. – 204 с.
25. Мудрак І. Психологічні особливості тривожності депривованих підлітків-колоністів : монографія / І. Мудрак. – Луцьк, 2014. – 287 с.
26. Нагаєв В.М. Конфліктологія: Курс лекцій (модульн. варіант) / Нагаєв В.М. – К.: Центр навч. літ-ри, 2004.
27. Орбан-Лембрик Л. Е. Юридична психологія: навч. посіб. / Л. Е. Орбан-Лембрик, В. В. Кощинець. – Чернівці: Книги – XXI, 2007. – 448 с.
28. Основи пенітенціарної педагогіки і психології : навч. посіб. / С. Ю. Замула, В. А. Костенко, В. І. Мандра та ін.; за заг. ред. акад. В. М. Синьова. – Біла Церква: Білоцерк. училище ППП КВС, 2003. – 101 с.
29. Основи пенітенціарної психології / Крейдун М.П., Лактіонов О. М., Сорока А.В., Сколов С.І.: Навч. посіб. – Х.: ХНУ імені Каразіна, 2007. – 140 с.
30. Паршаков А.С. Віктимологічні напрямки щодо попередження злочинності проти військової служби / Паршаков А.С. // Право в Збройних Силах. 2005. № 8 - С.14-19
31. Пенітенціарна психологія: навч. посіб. / О. С. Третяк, С. О. Чебоненко. – Чернігів, 2011. – 219 с.
32. Пирожков В.Ф. Кримінальна психологія / Пирожков В.Ф. – М., 2007 – 704с.
33. Робоча книга пенітенціарного психолога / за ред. В. М. Синьова, В. С. Медведєва. – Київ: МП Леся, 2000. – 224 с.
34. Сабуров А.С. Юридична психологія: Навч. посіб. / Сабуров А.С. - Київ: ТП Прес, 2003. – 207 с.

35. Смирнов Б. А. Психология деятельности в экстремальных ситуациях / Смирнов Б. А., Долгополова Е. В. - Х.: Гуманитарный Центр, 2007. – 276 с.
36. Сулицький В.В. Психологія суїцидальної поведінки / Сулицький В.В. – К.: МП Леся, 2001. – 316 с.
37. Хведчук В.В. Методичні рекомендації "Профілактика самогубств серед осіб, які тримаються в установах виконання покарань" / Хведчук В.В. – К., 2005. – 23 с.
38. Чебоненко С.О. Пенітенціарна психологія: Навчальний посібник / Чебоненко С.О., Третяк О.С. – Чернігів, 2011. – 219 с.
39. Юридическая психология: учебник / А. М. Бандурка, С. П. Бочарова, Е. В. Землянская. – Харьков: НУВД, 2001. – 640 с.
40. Юридична психологія: підручник / за ред. Л. І. Казміренко, Є. М. Моїсеєва. – Київ: КНТ, 2007. – 360 с.
41. Юридична психологія: Підручник / За ред. Л.І.Казміренко, Є.М. Моїсеєва. – К.: КНТ, 2007. – 360 с.
42. Яковець І.С. Первинна класифікація засуджених до позбавлення волі та їх розподіл в установах виконання покарань. Монографія / Яковець І.С. – Харків: Кроссруд, 2006. – 208 с.

Навчально-методичне видання

Автор: Мудрак Ігор Аркадійович

ВІКТИМОЛОГІЯ ТА ПЕНІТЕНЦІАРНА ПСИХОЛОГІЯ

методичні рекомендації до самостійної роботи

Друкується в авторській редакції